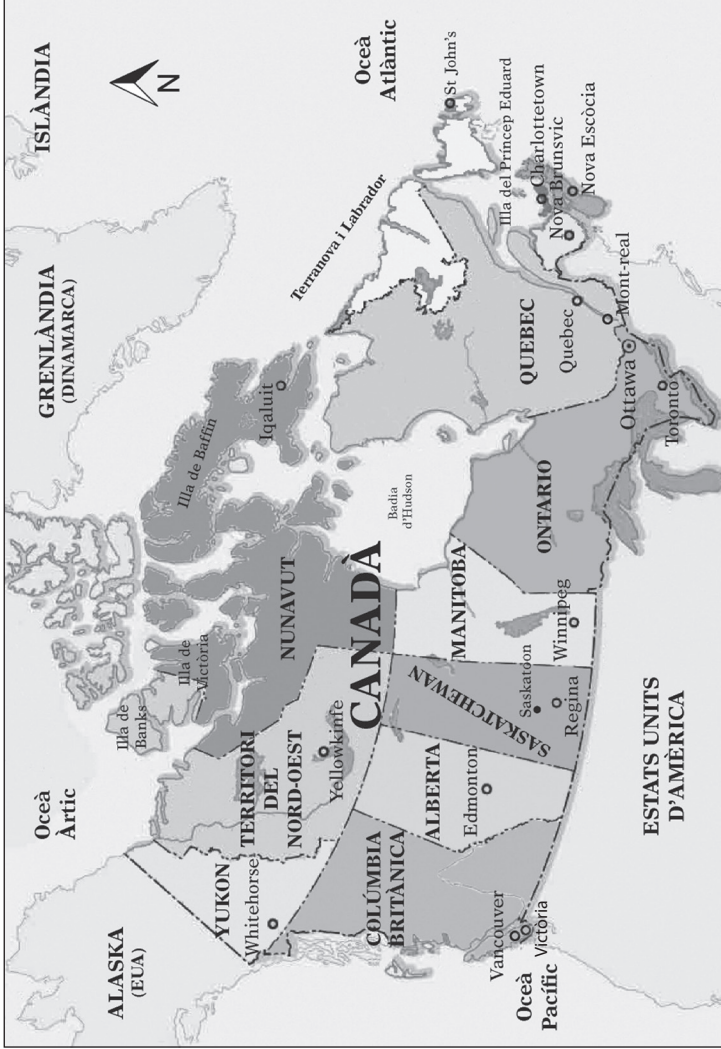

Aquest llibre parteix d'unes esparses notes de dietari, escrites durant la meva estada al Canadà —el llunyà curs de 1976/1977. La troballa de les cartes que setmanalment vaig enviar a la família durant aquell temps, que el meu pare havia guardat com un tresor —perfectament ordenades per ordre de recepció—, m'ha permès recordar i resseguir els meus passos per aquelles terres, ampliar aquells primers escrits i donar-los la forma actual.

A través de les seves pàgines, el lector s'iniciarà en la descoberta d'un gran país força desconegut a casa nostra, el Canadà, mentre que, en la distància i amb un cert retard, podrà seguir l'evolució d'uns Països Catalans que maldaven per la llibertat, de la mà d'un aleshores jove investigador universitari, a la fi de la dictadura franquista.

A. B.
Sitges (Garraf),
desembre de 2012

Lluna de l'aparellament

(Setembre)

Nochcitowipisim

ᑭᑦᑲᑦᑲᑦᑲᑦ

L'ONZE DE SETEMBRE DE 1976

Barcelona havia esdevingut una capital quadribarrada, aquest Onze de Setembre de 1976. La ciutat havia aparegut engalanada amb milers de banderes catalanes —que ara tothom s'entesta a anomenar senyeres, sense que ningú no sembli adonar-se de la degradació simbòlica que això significa. N'apareixien a tota mena de balcons i finestres, a tots els barris, amb una profusió que ha sorprès fins i tot els més optimistes. Impressionant! I molt especialment per als de la meua generació, nascuts sota la dictadura franquista, que pràcticament només havíem vist onejar la nostra bandera dalt del Castellet de Perpinyà o, molt més efímerament, en alguna penjada clandestina. Cada vegada que treia el nas per la finestra se'n veien moltes més, era com una erupció, un autèntic plebiscit popular, i ningú no volia deixar d'aportar el seu granet de sorra a la diada commemorativa del darrer dia de llibertat, l'any 1714, ara que el dictador havia mort i volíem tancar d'un cop aquest llarguíssim i cruel parèntesi per tornar a ser lliures. Banderes llampants, acabades de sortir de fàbrica, al costat d'altres modestament confegides a mà i a corre-cuita, amb trossos de roba vermella i groga, o de cartró, amb qualsevol cosa que hi hagués per casa...

Ara que hi he tornat a pensar, inevitablement he recordat la Relació... —la Relació de la mort de Climent XII i de l'elecció de Benet XIV— de Francesc Tegell, quan de Roma estant, on era al servei del cardenal Colonna, aquest futur canonge de la Seu barcelonina descriu els fets de la coronació del cardenal Prospero Lambertini com a nou

papa Benet XIV, l'agost de 1740. Els genealogistes havien descobert que un avantpassat de la noble família bolonyesa dels Lambertini s'havia casat, segles enrere, amb una dama de la casa comtal de Barcelona, i van decidir que els quatre pals de Catalunya formessin també part de la decoració dels carrers el dia de la coronació. En veure la Ciutat Eterna guarnida amb la bandera catalana, ignorant-ne el motiu:

Quant al nou papa coronat tinguérem,
las armas, distintiu de sa noblesa,
per tota la ciutat alçades vérem,
pintadas y doradas ab prestesa,
Los catalans al vèurer-las temérem
si somiàbam o vèyam ab certesa,
admirant coronadas (cosa rara)
las barras catalanas ab thiara.

Com jo mateix, com tots nosaltres el passat dia onze, llavors ells tampoc no donaven crèdit al que veien:

Reflectia confusa la memòria
fins quant entorn del foch vells nos contàban,
o fos rondalla o verdadera història,
quant se ha ohit y llegit; examinàban
los pensaments, cercant de aquesta glòria,
que en nostras armas novament miràban,
lo fonament, y no trobàban cosa
que ja falsa no fos o sospitosa.

Un fet fortuït que, a pocs anys encara de la derrota de 1714, ens ha permès conèixer el pensament polític d'un poeta —vinculat de jove a la societat filipista La Conformatat— a través d'uns versos que definien el futur de la nació catalana:

(...) quant per fets que excedeixen la esperança
solament Catalunya fa fiança.

Però ara, a l'interior d'una blanca massa de núvols, Roma, Perpinyà i Barcelona són cada cop més lluny a mesura que, per damunt de l'Atlàntic, l'avió ens acosta a la Gran Poma.

RAPTE A NOVA YORK

La presència d'una hostessa ha interromput els meus pensaments i l'hem vista empal·lidir quan li hem respost que no dúiem visats per entrar als Estats Units. Només s'ha tranquil·litzat una mica quan li he ensenyat els nostres bitllets per agafar l'avió d'Air Canada que surt cap a Toronto, poc més de tres hores després del nostre aterratge, des del mateix aeroport John Fitzgerald Kennedy. En comprar els bitllets en una agència de viatges per a estudiants, ningú no ens va advertir que, a diferència del que passa en la majoria de grans aeroports, en aquest no hi ha zona de trànsit i que, per tant, ens calia visat encara que la nostra destinació no fossin els Estats Units ni, per qüestió de temps, ens fos possible abandonar l'aeroport. És evident que tindrem problemes, i encara sort que ens han deixat sortir de Madrid.

El següent rostre memorable, un cop a terra, correspon ja a un policia, encès d'ira i bramant amb un intel·ligible accent novaiorquès, talment l'ànec Donald enfurismat. I nosaltres que, crescuts sota la dictadura del Generalísimo, havíem imaginat que la policia d'un país democràtic havia de ser diferent! Finalment i de mala manera, el guripa, que si no hagués estat per l'accent hauria pogut fer un bon paper sota d'un tricorni, s'ha quedat els nostres passaports i ens ha dit que fotéssim el camp. De manera que, carregats amb l'equipatge necessari per passar un any fora de casa i enmig d'una gernació multicolor, d'on sobresortien alguns gegants negres i la fosca vestimenta dels jueus ortodoxos, caminant entre limusines inacabables ens hem adreçat a la terminal d'Air Canada.

Però, enviar uns estrangers al carrer sense documentació, i especialment a Nova York, no sembla una mesura gaire intel·ligent per part de la policia. I fins i tot gent tan inexperta en aquests temes com nosaltres ens n'hem adonat quan amb prou feines havíem fet quatre passes. Com que el nostre destí era el Canadà i ni que al damunt ens donessin diners no ens volíem quedar en un país que ens tractava

d'aquella manera, encara que ells el consideressin el millor dels paradisos —tal com posteriorment vaig explicar a un dels agents que ens custodiava, això sí, en bell catalanesc, per si de cas...—, hem acordat que jo em quedés allà on era, a càrrec dels vuit fòtils, mentre la Maria, armant-se de valor, se n'anava a veure el nostre "amic" de la bòfia per saber què passava amb els nostres passaports. No ha tingut temps d'arribar-hi, però. Només entrar novament a l'edifici, ha observat que a l'entrada hi havia un policia amb les nostres fotografies a la mà. El diàleg ha estat breu. —Perdoneu, però aquesta de la fotografia sóc jo. —I el vostre marit? —És al carrer. —Al carrer?! Les escenes subsegüents són fàcils d'imaginar. Al cap d'una estona ha comparegut acompanyada d'una dona policia, l'accent i la figura de la qual denotaven un evident origen porto-riqueny. El pitjor de tot era que la dona estava convençuda que parlava espanyol, encara que en realitat s'expressava en una mena de pidgin molt més difícil de comprendre que no pas el seu ja prou lamentable anglès. Tal com he dit, però, l'amabilitat, o simplement l'educació, tampoc no semblen compatibles amb l'ofici de policia en un país que es considera el paladí de la democràcia. De manera que, en veure que anàvem tan carregats, li ha fet una mandra immensa haver-nos d'ajudar i ha decidit que jo me n'anés tot sol amb tots els paquets cap a l'Air Canada i que ells, amb els passaports, els bitllets d'avió i la Maria, ja m'hi anirien a trobar. Després de fer un parell de números de circ —el del forçut i el de l'equilibrista, és clar— per poder dur, tot sol, totes les bosses i maletes, i d'haver-me barallat amb un conductor d'autobús que m'ha fotut fora del vehicle perquè no duia canvi, hem aconseguit d'arribar, jo i somada, al lloc convingut. Però allí no hi havia ni rastre de la Maria ni dels seus raptors. I el temps ha anat passant... Lentíssimament. Perquè els minuts no passen amb facilitat quan s'és en una sala d'espera de l'aeroport de Nova York sense el passaport ni el bitllet d'avió i amb la dona en mans de la policia, i sense saber a qui ni on recórrer. Cada

vegada faltava menys per a la sortida del nostre avió cap a Toronto, i no apareixien. Finalment, pocs minuts abans de començar l'embarcament, ha comparegut la Maria, feta una mar de llàgrimes i acompanyada d'un gegant negre vestit de paisà, que llua una ostentosa pistola. Resulta que l'han ficada en un cotxe que res no permetia identificar com a vehicle de la policia, on hi havia un parell d'àrabs també sense visat i el pistoler que ara ens vigilava, a més del conductor, un altre pistoler de les mateixes característiques que el nostre guardià, que mai no s'han identificat com a policies. Li han dit que la deixarien a la terminal d'Air Canada i han començat a circular. Han estat donant voltes i voltes per carrers, s'han aturat a saludar uns altres pistolers d'un altre cotxe, tampoc identificable com a policia, i a comprar una mica de raïm, que el nostre vigilant s'ha anat cruspint parsimoniosament, gotim a gotim, mentre ella s'angoixava veient com s'acostava l'hora de sortida del nostre vol. Però l'angoixa li ha esdevingut insuportable quan han passat per davant de la terminal d'Air Canada. Ella els ha dit que era allí on l'havien de deixar, però ells han passat de llarg sense dir-li res. Llavors ha estat quan s'ha sentit realment segrestada, sense ni tan sols tenir la seguretat d'estar en mans de la policia. Després de passejar-los una estona més, han tornat a la terminal d'Air Canada, on l'han feta baixar acompanyada del seu zelador. El pistoler s'ha assegut al nostre costat, amb els nostres passaports i els bitllets a la mà. Per a ell, les coses deuen haver quadrat quan ha vingut a trobar-nos l'oncle Josep Maria, amb qui havíem convingut que, si hi havia sort, potser ens podríem veure uns moments a l'aeroport, entre l'arribada del seu vol procedent d'Alemanya i la sortida del nostre.¹ L'home amb

1. Josep Maria Bella i Ventosa (Tarragona, 1928-2008), oncle matern de la Maria, aleshores i durant molts anys professor de llengua i literatura catalanes i espanyoles a la Universitat de Münster (Alemanya), s'havia organitzat unes vacances per l'Amèrica del Nord, amb la idea d'anar-nos a veure a Saskatoon, un cop ja hi estiguéssim instal·lats; el retard de quinze dies de la nostra autorització per entrar al Canadà va fer possible aquesta fugaç coincidència a l'aeroport de Nova York.

qui parlàvem havia de ser, sens dubte, el nostre contacte per entrar il·legalment als EUA. El pistoler s'ha ocupat de fer el nostre check-in. Ens hem acomiadat de l'oncle, que ens vindrà a veure d'aquí a pocs dies al Canadà i, a través del finger, hem entrat a l'avió. El pistoler s'ha quedat a la porta de l'aparell per assegurar-se que no sortíssim. Ni ganes! Per a nosaltres aquells dos seients de classe turista de l'avió canadenc, el canvi de les barres i estrelles per la més amable fulla d'auró, volien dir la llibertat.

OH, CANADA!

Volàvem cap a Toronto. De fet, aquesta mateixa tarda ja havíem posat breument els peus en terra canadenca. Per tal de carregar combustible, el nostre xàrter Madrid-Nova York ha fet una escala tècnica a l'aeroport de Gander, a l'illa de Terranova —illa, per a nosaltres, de clares ressonàncies bacallaneres. Com hi és habitual, el cel era totalment encapotat i hi feia un vent gèlid. Qui sap si va ser aquesta mena de temps el que va fer que no prosperés l'exploració de l'illa que, el 1511, Ferran II de Catalunya-Aragó acordà amb el marí Joan d'Agramunt... En canvi, des del mateix segle XVI les xalupes dels baleners bascos sí que freqüentaven l'illa i les costes del Labrador. Ells encara van conèixer els beothuks, els indis de Terranova, abans que fossin totalment exterminats l'any 1829. Acostumaven a fregar-se el cos amb una argila vermella i és per això que, encara avui, als nadius nord-americans els diem pellsrogos.

Quan hem aterrat a Toronto ja era de nit. Hem hagut de passar el control d'immigració, evidentment. Però el tracte de la Policia Muntada ha estat d'una correcció exquisida —es veu que aquí sí que les coses poden ser d'una altra manera— i el fet de poder-los ensenyar el contracte de la Universitat de Saskatchewan ha fet les coses encara molt més fàcils. Potser no podia ser altrament, tractant-se d'un país democràtic que, de la seva policia, n'ha fet, precisament, el seu símbol més conegut. Passats els tràmits fronterers i burocràtics, un taxi ens ha deixat a l'apartament dels

Giralt, una hospitalària parella de químics catalans que fan el doctorat a la capital de l'Ontario i viuen a l'edifici per a estudiants casats de la Universitat de Toronto. Estaven assedegats de notícies fresques, és clar —l'Avui els arriba amb un mes de retard—, i hem anat a dormir a les petites —que per a nosaltres eren sis hores més que no pas per a ells... Lògicament, han volgut saber com havia acabat la Marxa de la Llibertat i com havia anat la primera celebració oficial de la Diada Nacional després de la dictadura. Els ha plagut saber que, malgrat la duríssima repressió de la Guàrdia Civil i la Policia Nacional espanyoles, membres de les columnes de marxaires havien aconseguit arribar al monestir de Poblet —destinació final de la Marxa— entre els dies 11 i 12. I que la concentració de la Diada havia aplegat cent mil persones a la plaça de Catalunya de Sant Boi de Llobregat —a l'església parroquial de la qual reposen les despulles de Rafael Casanova, el conseller en cap de la Barcelona assetjada per les tropes borbòniques—, on Jordi Carbonell havia pronunciat un excel·lent discurs amb una clarivident advertència: "Que la prudència no ens faci traïdors!", on s'havia llegit el missatge del president de la Generalitat encara a l'exili, i on s'havia clos l'acte amb un emotiu cant d'"Els Segadors" dirigit per Oriol Martorell, sota la constant vigilància dels helicòpters de la policia espanyola. Finalment, extenuats, hem dormit sota una mena de mòbil fet amb les cordes de la guitarra d'en Francesc Pi de la Serra, record de la seva última actuació a la ciutat.

D'hora, al matí, quan els esquirols passegen tranquil·lament per les voravies, deixant enrere l'skyline de Toronto, en Francesc ens ha conduït amb el seu cotxe fins a l'aeroport per tal que agaféssim l'avió que ens havia de dur a Saskatoon, Saskatchewan, el nostre final de trajecte.

AUTONOMIES

El Canadà —el "poble", en la llengua dels indis hurons— és un país immens. Té una superfície de 9.976.137 km²,